

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

МИКИТИН ІРИНА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 82.91: 821.162.1 + 821.161.2

**ТОПОС ГУЦУЛЬЩИНИ У ТВОРЧОСТІ
КАСТАНА АБГАРОВИЧА І ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
ЦІВКАЧ Ольга Михайлівна
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
кафедра світової літератури, доцент.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ЄРШОВ Володимир Олегович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
кафедра теорії та історії зарубіжної літератури, професор;

кандидат філологічних наук, доцент
КОВАЛЕЦЬ Лідія Михайлівна, Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
кафедра української літератури, доцент.

Захист відбудеться 22 березня 2012 р. об 11.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий 20 лютого 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження і стан її наукової розробки. У сучасному літературознавстві науковий інтерес викликає феномен культурного пограниччя – просторового виміру, сутність якого відбиває найістотніший зв'язок предметів і явищ через буття на межі. Окреслена порубіжна площина репрезентує унікальний вияв діалогу в площині категорій «свого / іншого», оприявнюючи відтінки «гібридності», множинності, різномірності свідомості культурного пограниччя з тяжінням до поліцентричного відтворення дійсності, пізнання якої дозволяє виявити сутність «власного» та реконструювати світ «іншого» в його ідентичності.

Особливо важливим у площині компаративного аналізу тексту є дослідження маловивченого в українському літературознавстві явища українсько-польського культурного пограниччя в його польському та українському літературних виявах. Зокрема, йдеться про творчість відомого свого часу, а нині забутого польського письменника вірменського походження Каєтана Абгаровича та видатного українського митця Юрія Федьковича у зверненні до топосу Гуцульщини – тематичної (і вужче – імагологічної) категорії, що репрезентує буття поміж «кресовістю» та пограничністю.

Каєтан Абгарович (1856–1909) знаний у письменстві під псевдонімом Абгар-Солтан. Прозові твори митця вважаються яскравими зразками польської «кресової» літератури кінця XIX – початку XX ст. Прижиттєві тексти художника слова були популярними серед читацької аудиторії поляків Галичини, проте протягом останніх ста років не перевидавалися, не перекладалися і майже не досліджувалися. Тільки в XX ст. польське літературознавство звертається до мистецьких надбань письменника у зв'язку з вивченням «кресової» спадщини (праці Б. Гадачека, Я. А. Хорошого) та реінтерпретації так званої популярної літератури у вимірі гетерогенності письменства (дослідження С. Ульяша). Творчість Каєтана Абгаровича у площині проблематики пограниччя культур розглядає К. Ляхович. На сьогодні дослідження художніх здобутків літератора в українському літературознавстві обмежене критичним відгуком І. Франка на збірку оповідань Абгара-Солтана «Русини», кількома біографічними замітками В. Полека та дослідженням нарису Каєтана Абгаровича про життєтворчість Юрія Федьковича «Осип-Юрій Федькович – руський народний поет на Буковині» в опрацюванні М. Юрійчука. Тільки у 1958 р. була опублікована колективна праця «Юрій Федькович у розвідках та матеріалах», що вміщувала фрагмент згаданого вище літературно-критичного твору польського літератора в перекладі Ф. Погребенника.

Юрій Федькович (1834–1888) – український письменник, творчість якого є загально визнаною і широко досліджуваною. Початок вивчення літературної спадщини митця заклали М. Драгоманов, Р. Заклинський, О. Колесса, О. Маковей, Леся Українка, І. Франко та продовжили Микола Євшан, С. Єфремов, Д. Лукіянович. Дослідженням письменницьких здобутків українського художника слова в радянському літературознавстві займалися Г. Гуць, А. Коржупова, В. Лесин, О. Лисенко, Р. Міщук, М. Нечиталюк, М. Пазяк, І. Пільгук, М. Пивоваров, М. Шалата, М. Юрійчук. На сього-

дні художні надбання відомого літератора є об'єктом наукового дослідження М. Бондара, Л. Ковалець, В. Погребенника, М. Ткачука, М. Юрійчука. Незважаючи на широкий спектр літературознавчих розвідок, що торкаються різноманітних граней творчості Юрія Федьковича, питання топосу Гуцульщини в текстах українського письменника досі залишається відкритим. При цьому немає жодного компаративного літературознавчого дослідження, присвяченого вивченню топосу Гуцульщини в художньому універсумі Кастана Абгаровича і Юрія Федьковича.

Між тим творчість польського й українського письменників є суголосною у зверненні до образу Карпат та їхніх мешканців. Кожен із митців витворює неповторну візію гірського простору – краю пограниччя культур, що уможлиблює компаративне зіставлення літературних здобутків польського та українського художників слова з метою відстеження типологічних схожостей і відмінностей топосу Гуцульщини як літературного вияву інтелектуально забарвленої просторової іконографії.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконувалося в межах комплексної теми кафедри світової літератури ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Літературний процес та творча індивідуальність письменника: компаративний аспект». Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 5 від 12 грудня 2007 р.) й наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (протокол № 3 від 30 червня 2009 р.).

Мета дисертації полягає в компаративному дослідженні топосу Гуцульщини у прозовій творчості Кастана Абгаровича і Юрія Федьковича крізь призму сучасного теоретичного, конкретно-історичного та літературно-культурного дискурсу українсько-польського пограниччя 1772–1914 рр.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- теоретично обґрунтувати поняття «креси» та культурного пограниччя з позицій сучасних польського й українського літературознавств;
- реконструювати літературно-культурну візію Гуцульщини як простору культурного пору-біжжя вибраного хронологічного періоду в проєкціях «кресовості» та пограничності;
- дослідити світоглядні, соціокультурні й літературні передумови формування топосу Гуцульщини у творчості Кастана Абгаровича і Юрія Федьковича;
- проаналізувати сутність художнього осмислення Кастаном Абгаровичем і Юрієм Федьковичем топосу Гуцульщини в таких аспектах: карпатський часопростір як палімпсест, опозиція «місто / село» як зовнішній і внутрішній виміри гірського краю, Гуцульщина як «спільнота спільнот»;
- визначити антропологічні вектори гуцульського топосу Кастана Абгаровича і Юрія Федьковича як текстової реалізації концепції «людини пограниччя» в художніх образах гуцула й

гуцулки; розкрити особливості гендерного співіснування у площині культурного прикордоння.

Всебічний розгляд топосу Гуцульщини в художньому універсумі Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича можливий лише за умови залучення до нього всього масиву текстів на гуцульську тематику польського та українського авторів. Творчість першого з них представлена виключно прозою. Спадщина другого з митців оприявлена різножанровою палітрою поетичних, прозових і драматичних творів, проте найповніше топос Гуцульщини розкрився саме у прозі, в якій змалювання карпатського світу відрізняється глибинною своєрідністю у порівнянні з поетичними і драматичними своїми модифікаціями. На нашу думку, компаративне зіставлення власне прозових текстів Каєтана Абгаровича та Юрія Федьковича обумовлює більш ґрунтовне рівнопланове дослідження топосу Гуцульщини.

Об'єктом дисертаційного дослідження є прозові твори Каєтана Абгаровича (оповідання «До мети», «Засідка», «Ілько Шваб'юк», «При мисливському вогнищі», «У засідці», літературно-критичний нарис «Осип Юрій Федькович – руський народний поет на Буковині», окремі публіцистичні статті, написані на гуцульську тематику); прозова спадщина Юрія Федьковича (повісті й оповідання «Ангіль Хранитель», «Безталанне закохання», «Дністрові кручі», «Жовнярка», «Кобзар і жовняри», «Лелії могила, або Довбушів скарб», «Люба-згуба», «Максим Чудатий», «Опришок», «Панич», «Побратим», «Сафат Зінич», «Серце не навчити», «Співанка», «Стрілець», «Таліанка», «Три як рідні брати», «Хто винен?», «Штефан Славич», вибрані гумористичні оповідання та казки письменника, що торкаються гуцульської тематики).

Предметом наукового осмислення стали міжлітературні зв'язки та відношення у художній креації топосу Гуцульщини в творчості Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича, що розглядається у площині наукової репрезентації феномену українсько-польського культурного пограниччя 1772–1914 рр (умовно – «габсбурзького» періоду).

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять літературознавчі напрацювання польських дослідників життєтворчості Каєтана Абгаровича – С. Уляша, Я. А. Хорошого, а також матеріали українських учених В. Полека, І. Франка; ґрунтовні праці фєдьковичезнавців М. Бондара, М. Драгоманова, Миколи Євшана, С. Єфремова, Л. Ковалець, О. Колесси, А. Коржупової, О. Маковея, М. Пазяка, В. Погребенника, Лесі Українки, І. Франка, М. Юрійчука; українських теоретиків й істориків літератури В. Будного, О. Веретюк, Т. Гундорової, В. Єршова, М. Ільницького, І. Козлика, М. Моклиці, Д. Наливайка, Є. Нахліка, С. Павличко, Я. Поліщука, О. Сухомлинова; російських учених М. Бахтіна, В. Біблера, Ю. Лотмана; польських дослідників літературних явищ у вимірі культурного пограниччя Б. Бакули, Б. Гадачека, М. Домбровської-Партики, Я. Кольбушевського, С. Козака, С. Уляша, А. Фюта, Я. А. Хорошого, Е. Чаплєєвича, М. Яніон; як українських, так і зарубіжних істориків І. Монолатія, Д. Бувуа, Ю. Хлебовчика, етно-

графів В. Гнатюка, В. Завадзького, Р. Ф. Кайндля, О. Кольберга, П. Шекерика-Доникова, В. Шухевича, філософів С. Аверинцева, М. Бубера, Ю. Крістевої, Е. Левінаса.

Методи дослідження. Дослідження ґрунтується на сукупному компаративному методі вивчення літератури, що спрямований на з'ясування сутності міжлітературних зв'язків та співвідношень, втілених у конкретних літературно-художніх явищах. Теоретичне обґрунтування понять «кресів» і культурного пограниччя, «кресовості» та пограничності в сучасному польському й українському літературознавствах передбачає звернення до *методу дослідження історії ідей*. *Культурно-історичний метод* використано для реконструювання історичного тла, суспільних уявлень та культурного образу українсько-польського прикордоння, а зокрібно його гуцульського вияву в «габсбурзькі» часи, на які припадає життєтворчість Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича. Вивчення прози Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича, детальний опис та аналіз тексту, коментування й концептуалізація, окреслення проблем образотворення, поезики, генерики, стилю тощо досягається завдяки застосуванню *філологічного методу*. Дослідження домінантних впливів зацікавлення польського й українського письменників Гуцульщиною та з'ясування вияву міжлітературної спадкоємності, зокрема рецептивного сприйняття текстів Юрія Федьковича у творчості Каєтана Абгаровича обумовлює використання *порівняльно-історичного методу*. Застосований у дисертації *типологічний метод* зумовив виявлення схожостей і відмінностей формулювання у текстах поляка та українця гуцульського топосу, що дозволяє упорядкувати окреслене літературне явище як систему. У мікроаналізі тематичних елементів, що окреслюють сутність топосу Гуцульщини, використано *метод герменевтичної інтерпретації тексту*.

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній уперше в українському літературознавстві здійснено компаративне дослідження топосу Гуцульщини як площини українсько-польського культурного порубіжжя в прозовій творчості Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича. У роботі вперше переосмислено творчі здобутки польського й українського письменників у перспективі сучасних векторів компаративних досліджень тексту – топіки, імагології, постколоніальної критики, теорії мультикультуралізму, гендерних студій. При цьому в текст дисертації введено архівні й маловідомі матеріали про життєтворчість польського й українського авторів, а також Гуцульщину «габсбурзьких» часів, що відкриває нові дослідницькі горизонти в осмисленні літературної спадщини вищезгаданих митців зокрема та гуцульського виміру українсько-польського літературного діалогу загалом.

Практична цінність дисертації. Матеріали дисертації можуть бути використані при подальшому вивченні мистецької спадщини Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича, в дослідженні українсько-польських літературно-мистецьких взаємин у літературознавстві, при написанні навчальних посібників з історії польської та української літератур, літературної компаративістики, літературно-

го краєзнавства, при розробці спецкурсів і спецсемінарів для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на звітно-наукових конференціях і засіданнях кафедри світової літератури Інституту філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» протягом 2007–2011 рр., а також у ході індивідуальних консультацій, що проводилися в 2010 р. Інститутом літературних досліджень НАН Польщі, де дисертант проходила наукове стажування. Основні положення роботи апробовані у виступах на Міжнародній науковій конференції «Галицькі зустрічі» (Польща, Перемишль, 2008); Міжнародній науковій конференції «До 120-річчя від дня народження Станіслава Вінценза» (Івано-Франківськ, 2008); Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми» (Львів, 2008); Міжнародному українському науковому конгресі дослідників зарубіжної літератури та культури «Актуальні проблеми та перспективи дослідження літератури зарубіжних країн» (Алушта, 2009); Міжнародній науковій конференції «Місто-як-текст: літературні проєкції» (Бердянськ, 2009); Міжнародній науковій конференції «Мультикультуралізм у перспективі літературознавчої антропології» (Чернівці, 2009); Міжнародній науковій конференції «Галицькі зустрічі» (Польща, Перемишль, 2010); Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів та аспірантів «Головні проблеми державно-правового захисту жінок в Україні. Гендерні студії» (Суми, 2009); Регіональній науковій конференції, присвяченій 200-річчю з дня народження М. Гоголя (Івано-Франківськ, 2009).

Публікації. Результати дослідження відображені у восьми одноосібних статтях, шість з яких опубліковані у фахових виданнях України.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 219 сторінок, з них 176 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 351 позицію.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність та стан вивчення обраної теми, зазначено мету й завдання дисертаційної роботи, об'єкт і предмет літературознавчого пошуку, окреслено теоретико-методологічну базу дослідження, сформульовано його практичну вартісність і наукову новизну. Наведено інформацію про апробацію основних положень дисертації.

У першому розділі «**Феномен діалогу культур у площині літератури українсько-польського пограниччя**» сконцентровано увагу на літературно-культурному контексті творчості Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича у зверненні до гуцульської тематики, що репрезентований такими аспектами, як феномен культурного пограниччя, особливості його «гуцульського» варіанта

й біографічний досвід Гуцульщини з позицій життєтворчості польського та українського письменників.

Підрозділ 1.1 **«Модус пограниччя: рефлексії з приводу полівалентності інтерпретацій»** присвячений дослідженню понять «креси» і пограниччя з перспективи сучасного польського та українського літературознавств.

Традиційно в польському літературознавстві явище культурного порубіжжя прийнято розглядати крізь призму історичного минулого, що оприявлене у літературних візіях аксіологічно означених східних теренів Першої Речі Посполитої, названих «кресами». Цей термін був уведений у літературний обіг польським письменником XIX ст. В. Подем у поемі «Могорт». Проте історичні витоки поняття «креси» в польській свідомості сягають ще XV ст. – періоду творення найстарішого «кресового» стереотипу: сприйняття «кресових» земель у світлі образу «передмур'я християнства» (Д. Буваа). Обростаючи різноманітними значеннями і сенсами, що народжувалися з історичними подіями та геополітичними трансформаціями, поняття «креси» усталилося в польській колективній пам'яті як феномен зі знаком полоноцентризму.

На сьогодні в польському літературознавстві немає чітко визначеної позиції щодо тлумачення понять «креси» та пограниччя. Одним із визначальних підходів в інтерпретації названих термінів залишається збереження етноцентричного звучання поняття «креси» в концепціях Б. Гадачека, Я. Кольбушевського, М. Котера, С. Ульяша. Чітке розмежування термінів «креси» та пограниччя в опрацюванні М. Домбровської-Партики обумовлює новий погляд на літературні явища в ракурсах «кресовості» як візії сутності «спільного» для кількох культурних світів просторового виміру з позиції єдиного «центру» та пограничності як перспективи бачення внутрішньої наповненості виміру порубіжжя з проекції кількох аксіологічних осередь. Формулювання «простору УЛБ» та «міжмор'я», запропоновані Ю. Мерошевським та Ч. Мілошем, ілюстрували спробу переосмислення ідеї про спільний для Польщі, а також України, Литви і Білорусії культурний спадок. У зв'язку з новими соціокультурними тенденціями поняття «регіону» в рефлексіях Я. Поморського визначається як альтернатива термінів «креси» і пограниччя. Праці Б. Бакули, А. Фюта, М. Яніон репрезентують вивчення окреслених понять у світлі теорії мультикультуралізму та постколоніальних студій.

З'ясування сутності понять «креси» та пограниччя в українському літературознавстві представлено кількома дослідницькими векторами. Положення про змінність функціонування українсько-польського культурного прикордоння від моделі пограниччя і до «кресів» втілено в концепції О. Веретюк. Ідею про синонімічність понять «кресів» і «польсько-українського культурного пограниччя» реалізовано в працях О. Сухомлинова. Саме пограниччя (не «креси») – спільний для багатьох культурних світів простір – оприявнює картину універсальних цінностей у літературознавчій інтерпретації Є. Нахліка. В. Єршов виокремлює онім Правобережжя (відповідник понять

«креси» та пограниччя) як уособлення літературного регіону з ознакою лімінальності в контексті загальнонаціональних польської та української літератур. Осмислення поняття культурного прикордоння – конкретного варіанта полікультурної ситуації загалом – присутнє в літературознавчому прочитанні теорії мультикультуралізму І. Козлика.

У підрозділі 1.2 **«Топос Гуцульщини у ракурсах «кресовості» та пограничності»** проаналізовано специфіку топосу Гуцульщини як просторового виміру культурного порубіжжя.

Гуцульщина в польській та українській літературах «габсбурзького» періоду виступає символічним втіленням спільного місця існування кількох етнічних спільнот, художнє змалювання яких кодує уявлення про «своє» та «інше» в форматі топосу. Окреслений термін розуміється як тематична (і вужче – імагологічна) категорія, представлена повторюваними локусами й іншими тематичними елементами. Виведене з концепції топіки німецького вченого Е. Р. Курціуса тлумачення топосу містить риторичний аспект, який у випадку дослідження топічної сутності Гуцульщини репрезентований польським і українським варіантами осмислення феномену культурного пограниччя хронологічно визначеного періоду, що замикають у собі різноманітні сенси й відтінки значень у літературному конструюванні спільного для обох письменств простору Карпат.

Польське відкриття Гуцульщини співпало з періодом трьох територіальних поділів Польщі 1772, 1793 і 1795 рр., в результаті яких польська територія була поділена поміж Прусією, Росією та Австрією. У зв'язку зі втратою державності Речі Посполитої «креси», що з позиції «центру» уявлялися периферійними теренами, змінили смислове звучання, уособлюючи точку опори «польськості» в умовах бездержав'я. Саме в такому ракурсі – з перспективи полоноцентризму – в польській свідомості піддавалися міфологічному «освоєнню» непізнані досі східні горизонти Карпатських гір. Експлікація «кресових» міфів проявлялася у своєрідному кодуванні в гірському краєвиді першопочатків «польськості» з ознакою польського месіанства, що втілювалося у літературному моделюванні постаті мешканця гір. Образ гуцула, який формувався польською свідомістю XIX – початку XX ст. у романтичному та позитивістичному світоглядних вимірах, відбивав уявлення про персоніфікований вияв карпатської стихії – «напівдику» людину, амбівалентна сутність якої розкривалася у площині польських уявлень про опришків як шляхетних дикунів і водночас жорстоких вбивць.

Для Гуцульщини в порівнянні з виміром «кресовості» властиві інша аксіологія, онтологія, «центральный краєвид» та ідентичність. Край Карпатських гір виступав простором співіснування «паралельних» (у значенні геометрії М. Лобачевського) етнічних світів, грані перетину яких уособлювали особливий вимір культурного діалогу. Гуцульщина стала «малою вітчизною» для кількох спільнот, зокрема гуцульської та польської, які співіснували на одній території, взаємодіючи поміж собою, проте зберігали незмінними ключові для кожного з культурних світів цінності, що обумовлювали їхню ідентичність. Якщо польська спільнота ілюструвала етноцентричність у пі-

знанні краєвидів Карпат і їхніх мешканців, трансформуючи гуцульський вимір «іншого» в психологічно привласнений простір із чітким знаком «польськості», то гуцульський етнічний універсум уміщував навколишню дійсність у власну аксіологічну систему координат. Вимір «гуцульськості» репрезентований екзистенційними модусами пастухування та опришківства, аксіологічно ускладненими позиціонуванням у карпатському суспільстві культу доброго цісаря, що підсилював гуцульські уявлення про власну унікальність.

Топос Гуцульщини, що формулювався у проекції польської «кресової» літератури хронологічно визначеного періоду, увиразнювався у площині кількох тематичних доміант, якими, згідно концепції М. Бжезини, стали опришківство (творчість К. Б. Антоневича, А. Бельовського, Е. Броцького, К. В. Вуйціцького, Ф. Карпінського, Ю. Коженювського, Л. Семєнського й ін.), етнографічний (твори К. В. Вуйціцького, Ю. Коженювського) та психологічний (тексти Ю. Турчинського та ін.) вектори в художньому змалюванні гуцульського світу. Окреслені тематичні напрями присутні також в українській літературі ХІХ – початку ХХ ст. (творчість І. Вагилевича, С. Воробкевича, Я. Головацького, О. Кобилянської, М. Коцюбинського, М. Павлика, В. Стефаника, Лесі Українки, Ю. Федьковича, І. Франка, Г. Хоткевича, М. Шашкевича й ін.), проте категорія екзотичного, що характеризувала «кресове» змалювання карпатського краю, у власне українському прочитанні гуцульської тематики відсутня. Феномен Гуцульщини в українському письменстві змальований крізь призму категорії «свого».

У підрозділі 1.3 «**Гуцульщина Юрія Федьковича та Кастана Абгаровича: до питання про контактено-генетичні зв'язки творчості**» висвітлено доміантні впливи на формування естетичного світогляду українського й польського письменників у зверненні до гуцульської тематики.

Мальовничі краєвиди Гуцульщини, атмосфера рідного дому, а також постаті матері Юрія Федьковича – русинки Анни Гординської, що походила із сім'ї православного священника, та батька – шляхтича-урядника Адальберта Гординського де Федьковича були одними з найперших чинників, що впливали на формування духовного світу майбутнього письменника. Толерована в родині глибока релігійність обумовлює кристалізацію вектору життєвих інтересів літератора в напрямку до первинного осмислення незбагнених можливостей друкованого слова, проявленого в текстових вимірах Святого Письма. Спілкування з сестрою Марією відкриває для митця світ гуцульського фольклору. Навчання в нижчій реальній школі м. Чернівців дозволило Юрію Федьковичу пірнути в літературу, репрезентовану, зокрема, німецькомовними зразками романтичних поезій, однак згодом уже відомий буковинець назве своєю школою саме Чорногору, визнаючи кодовану в аксіологічно насичених краєвидах гір скарбницю народної мудрості одним із ключових чинників власного духовного становлення.

Значний вплив на світогляд Юрія Федьковича справило знайомство з Р. Роткелем. Запізнавши юного гуцула з мистецькими здобутками західноєвропейської літератури, німецький письмен-

ник підтримав літературні починання горянина, який пробував себе в поезії німецькою мовою. Служба в австрійському війську укріпила пошуки культурної ідентичності Юрія Федьковича, який усвідомлював свою приналежність до значно ширшого за його «приватну вітчизну» просторового виміру, втіленого в обрисах «уявленої» української спільноти. Дружба з молодими інтелігентами К. Горбалем, А. Кобилянським, а згодом галицькими культурними діячами Б. Дідицьким, М. Драгомановим, Д. Танячевичем сприяла наверненню письменника до українського слова. Відкривання творчості Марка Вовчка, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, Т. Шевченка, а також широкі літературні зацікавлення Юрія Федьковича-читача віддзеркалили вимір індивідуального сприйняття навколишньої дійсності, що розкрився у своєрідному прочитанні гуцульської теми, яка стала «центром» життєтворчості українського літератора.

Гуцульщина у світобаченні Кастана Абгаровича уособлювала екзотичний вимір «початку» і «краю» «польськості», що ускладнювався дискурсом пограничності, втіленим у багатокультурному карпатському універсумі, такому близькому внутрішньому еству письменника. Життєтворчість митця репрезентувала екзистенційний модус «буття поміж», що виявлявся в ідентифікації польського автора з «кресовою» спільнотою, акцептації свого вірменського походження та апологетики ідеї дружніх взаємин поміж польським та русинським етнічними світами.

«Мала вітчизна» Кастана Абгаровича вкладалася у просторові виміри багатокультурних «центрів» Галичини «габсбурзьких» часів – Станіславова, Львова й Тернополя, проте доповнювалася обр'ями Карпатських гір і мисливським захопленням письменника, що вилилося в низку прозових творів на гуцульську тематику, в яких чільне місце займала тема полювання («Засідка», «При мисливському вогнищі», «У засідці»). Безперечно, топос Гуцульщини у творчості Кастана Абгаровича сформувався на основі індивідуальних переживань у зв'язку з мисливськими експедиціями в гори, а також певних міфів і стереотипів про карпатський край, що підтримувалися в колективній свідомості «кресової» спільноти для збереження «польськості» в умовах втрати державності, як і усталених у вірменській свідомості уявлень про втрачену вітчизну, «центрального красвид» якої нагадував Карпати. Проте визначальним чинником у зацікавленні Гуцульщиною та життям її мешканців стало знайомство польського письменника з творчістю Юрія Федьковича. Увага Кастана Абгаровича до постаті українського митця та його літературної спадщини окреслюється у неповторному образі «буковинського кобзаря», що виступає інтегральним у художньому універсумі Абгара-Солтана («До мети», «Осип-Юрій Федькович – руський народний поет на Буковині»).

Незважаючи на певну часову дистанцію поміж творчістю Юрія Федьковича та Кастана Абгаровича, їхня зацікавленість Гуцульщиною виростає зі спільних естетико-світоглядних підвалин, якими є любов до «приватної вітчизни», усвідомлення унікальності гуцульської культури, занурення в етнографічно-фольклорну та міфопоетичну стихію гірського краю.

У другому розділі «Топос Гуцульщини у творчості Каєтана Абгаровича та Юрія Федьковича: у пошуках «втраченого раю» сконцентровано увагу на дослідженні гуцульського універсуму, змальованого в площині карпатського часопростору з ознакою *arché* (поняття, запропоноване античним філософом Анаксимандром у значенні першопочатку, першопринципу), зовнішнього та внутрішнього просторових вимірів, відтворених у локусах міста й села, а також спільного місця екзистенції «паралельних» культурних світів, репрезентованого в літературному конструюванні образу мультикультурної Гуцульщини.

Підрозділ 2.1 «Гуцульський часопростір як палімпсест» присвячений дослідженню гуцульського часопростору зі знаком *arché* як палімпсестового віддзеркалення карпатської дійсності Каєтана Абгаровича та Юрія Федьковича.

У перспективі літератури українсько-польського прикордоння змалювання часопростору Гуцульщини визначене мистецьким кодом мовлення крізь призму своєрідної матриці, що містила сукупність необхідних для людської екзистенції життєвих цінностей із сутністю *arché*. Гуцульщина як простір культурного порубіжжя у інтерпретації Каєтана Абгаровича та Юрія Федьковича представлена символічними образами «краєвидів, що промовляють» (термін А. Ковальчикової). Якщо край Карпатських гір у світосприйнятті польського письменника репрезентував екзотичний просторовий вимір із дискурсом багатокультурності, якому властиве нашаровування культурних універсалій багатьох етнічних світів, а передусім, польського, то Гуцульщина в мистецькій візії українського письменника поставала завдяки символічному поєднанню географії гірського краю та інтелектуального простору з тяжінням до кодування універсальної картини світу у віддзеркаленні *arché* гуцульського універсуму.

У літературній інтерпретації Абгара-Солтана карпатський часопростір відображений у мить трансцендентної креації світу на початку віків, який характеризується космогонічною невпорядкованістю, проте відбиває вимір очікування «чуда світотворення» – космосу як втілення культури – своєрідного уособлення цивілізаційної місії польської спільноти («При мисливському вогнищі»). Юрій Федькович змальовує край Карпатських гір як аркадійну площину еманції божого благословення – живильного першовогню – любові як *arché* гуцульського універсуму («Люба-згуба», «Серце не навчити»).

Образ молодого людини в текстах українського письменника символізує вінець божественного світотворення, ілюструючи модус своєрідного вкорінення постаті горянина в систему координат міфопоетичної моделі Світової Гори як свідчення богообраності гуцульського універсуму, що корелює з ідеєю польського прометеїзму, присутньою в художньому моделюванні гуцульської дійсності Каєтана Абгаровича. Постать гуцула – персонажа творів польського митця – окреслює загострення опозиції «верх / низ», присутньої у площині вертикальної вісі моделі світотворення, зберігаючи тяжіння до проекції її нижнього щабля – втілення фрейдівського *ed* як символу зв'язку з

природною стихією, проявленою крізь призму карпатського краєвиду в гуцульському культі предків-опришків.

Абгаровичеве балансування поміж «світлим», аркадійним і «темним», інфернальним варіантами міфотворення гірської дійсності підкріплене підважуванням «кресового» розуміння «світла» цивілізації, засилля якої у гуцульському контексті репрезентує «початок» «кінця» карпатського універсуму. Невиразний знак есхатологічного «заходу» гуцульської культури, присутній у текстах польського письменника, співвідноситься з катастрофічним звучанням змальовуваного Юрієм Федьковичем у реалістичних візіях життя простих гуцулів соціального пекла, що, відбиваючись у картині гуцульських пейзажів, ілюструє ще один пласт прихованих значень і сенсів у творчому прочитанні топосу Гуцульщини.

У підрозділі 2.2 **«Опозиція «місто / село» в гуцульському вимірі діалогу культур»** з'ясовано особливості художньої креації локусів міста і села як уособлення зовнішнього та внутрішнього просторових вимірів Гуцульщини в прозі Кастаня Абгаровича та Юрія Федьковича.

Площина культурного пограниччя у прозовій творчості письменників репрезентує символічний поділ на зовнішній і внутрішній просторові виміри, грані яких обумовлює антиномія «місто / село». Художнє змалювання «близького» та «далекого» світів у мистецькій візії польського й українського художників слова визначене позицією «центру», втіленого в локусі карпатського села – символічної точки, від якої твориться світ поза горами.

У художній інтерпретації Кастаня Абгаровича внутрішній просторовий вимір у світобаченні корінних горян протиставляється зовнішній міській площині з чіткою ознакою периферійності, що несе в собі небезпеку, руйнацію, а навіть смерть («Ілько Шваб'юк»). Опозиція «місто / село» втрачає гостроту у випадку чужинців – персонажів прози польського письменника, що оселилися в гірському просторі, оскільки «центр» у їхній свідомості не обмежується рустикальним виміром, кристалізуючись у локусі міста як втілення цісарського імперативу. Поліфонічне звучання категорій «місто / село» в різних світоглядних перспективах підкреслює дискурс пограничності краю Карпатських гір Абгара-Солтана.

Юрій Федькович змальовує єдиний трансцендентний простір, що вміщує в собі «далекий» і «близький» світи міста й села. Гуцульські мотиви, присутні у відображенні іноземних міст українського письменника, інтерпретуються у ракурсі розширення села до рівня універсального образу світу, що проявлений крізь призму категорій гуцульського буття («Штефан Славич»). Юрій Федькович наділяє місто знаком деструкції у випадку акценту на площині духовного буття мешканців міст, що в окресленому просторовому вимірі не підтримують зв'язок з природою, втрачаючи свою внутрішню сутність («Люба-згуба»). Мотив втрати душі, який обігрується українським митцем у художній інтерпретації образу містян, формулюється на полотні текстів Кастаня Абгаровича в

креації міста як свідчення цивілізації та здобутків технічного прогресу, що в гуцульській свідомості є творінням інфернального начала («Ілько Шваб'юк»).

Казки Юрія Федьковича стверджують візію міста і села як визначників духовної сутності їхніх мешканців («Бідолашко», «Голодний чорт або Дорога до пекла»). Наділений знаком інфернального, образ околиці виключає безпосередню участь згаданих вище локусів в художньому відображенні «гесни вогняної», але ілюструє певний взаємозв'язок з окресленими просторами. Сутність пекла у мистецькій візії українського автора має людське походження, зосереджуючись у духовній площині, що визначає присутність морального критерію у творчому моделюванні образу горян і містян.

У підрозділі 2.3 «**Візія мультикультурного суспільства**» визначено специфіку літературного втілення Гуцульщини як «спільноти спільнот» у прозі Кастана Абгаровича і Юрія Федьковича.

Гуцульщина в художньому змалюванні митців репрезентує ситуацію співіснування з «іншим», що у просторі культурного прикордоння наділяється новими смисловими відтінками. У прозі польського письменника образ людини з чітким знаком «іншого» втілюється у постаті чужинця, внутрішня сутність якого залишається роздertoю поміж теперішнім і минулим, дозволяючи тільки відносно інтегрувати прибулого в соціум, наділити його статусом «свого» в гуцульському суспільстві («Ілько Шваб'юк»). Карпатський край, що виконував роль бастіону перед небезпекою, дозволяв людям із різними долями стати «іншими» відносно себе самих у минулому. В художній інтерпретації Абгара-Солтана позиції «свій серед своїх» (згідно концепції О. Сухомлинова) та «інший серед інших» (згідно твердження Е. Чаплеєвича) виступають проти-лежними сторонами екзистенції чужинця, що оприявнюють модус подвійної сутності людини пограниччя – «своїї» на рівні суспільства й «чужої» наодинці зі світом і власними «зреченими» цінностями, переконаннями, ідеалами.

Поняття «чужинця», що є семантично правильним у розкритті ества персонажів Кастана Абгаровича як «інших», не цілком відповідне для позначення образу людини з невідомим походженням у прозі Юрія Федьковича. Постаті гостей краю Карпатських гір, епізодично змальовані ним, сприймаються крізь призму загальнолюдських цінностей, проявлених у категоріях гуцульського буття («Жовнярка», «Три як рідні брати»). «Іншість», розкрита в етнічній приналежності персонажів прози українського митця, розмивається у ситуації тотожності аксіологічного коду гостя Гуцульщини з неписаними законами гірської дійсності, трансформуючись у мотив співіснування «свого зі своїми», що ґрунтується на вікових традиціях екзистенції «паралельних» культурних світів, об'єднаних буковинською ідентичністю (за концепцією І. Монолатія).

У мистецькій візії Кастана Абгаровича мешканці Карпатських гір втілюють вимір галицької самототожності (згідно теорії І. Монолатія). Художнє конструювання моделі взаємовідносин поміж гуцульським та австрійським (угорським) етнічними універсумами представлене, зокрема, в

площині акцептації серед горян стереотипу доброго цісаря і, відповідно, ідеалізації імперської армії. Постаті німецьких колоністів як уособлення локального виміру цісарського імперативу демонізуються у світлі польського стереотипу. Карикатурно змальований образ єврея постає свідченням найвищого розуму й хитрості, а в моделюванні постаті цигана покладена ідея просвітленості та закорінення в музиці і веселощах («Ілька Шваб'юк», «При мисливському вогнищі»). На відміну від літературної візії мультикультурної мозаїки Гуцульщини Кастана Абгаровича, Юрій Федькович відтворює образ краю Карпатських гір як символічної «спільноти спільнот», уніфікуючи вимір пограниччя на користь «гуцульськості». Окреслена ситуація підтверджена зміною ідентичності німця Тонія Тайвера («Три як рідні брати»), креацією постаті Никифора Кліщука як втілення кмітливості, якій позаздрять навіть євреї («Дністрові кручі»), присутності властивого циганам дару осягнення трансцендентного в образах гуцулок-чарівниць («Безталанне закохання», «Стрілець»), відмови від персонажів з іноземним походженням та заміни їх постатей на образи гуцулів (переробка повісті «Три як рідні брати» – «Ангіль Хранитель»).

Третій розділ **«Антропологічні вектори топосу Гуцульщини у творчості Кастана Абгаровича і Юрія Федьковича»** присвячений дослідженню образів гуцула та гуцулки як мистецьких втілень концепції «людини пограниччя», що враховує також гендерний аспект карпатської екзистенції.

У підрозділі 3.1 **«Художня концепція «людини пограниччя»: образ гуцула»** досліджено постать горянина як представника порубіжжя у прозі Кастана Абгаровича і Юрія Федьковича.

В художній інтерпретації письменників образ гуцула постає персоніфікованим втіленням карпатського простору, ілюструючи межовий вияв гостроти у сприйнятті навколишньої дійсності. Прагнення до ідеалу, властиве еству горянина – героя прози Кастана Абгаровича, є своєрідним продовженням духовного максималізму гуцула з текстів Юрія Федьковича, що розкривається на ґрунті творчого наслідування ідеалізації карпатського універсуму українського митця в образотворенні польського художника слова.

Абгар-Солтан змальовує образ гуцула як «напівдику» «дитину гір», що окреслює первісний зв'язок людини з природою, загострений у ситуації внутрішньої роздвоєності горянина. Духовний розлам особистості проявляється у протиріччях творчого і руйнівного начал свідомості опришка Андрія Семанюка та пограничності внутрішньої сутності горянина з мішаною польсько-гуцульською кров'ю – Ілька Шваб'юка, буття яких без табу й обмежень співпадає із картинами екзистенції козацтва як ще одного втілення концепції «людини пограниччя» («Ілька Шваб'юк», «При мисливському вогнищі»).

Центральною в художній креації постаті горянина Юрія Федьковича є ідея гуцула-воїна, найвищий зразок якого представлений в образі Довбуша («Люба-згуба», «Опришок», «Серце не навчити»). Образи опришківства, виведені на основі літературних зацікавлень українського пись-

менника та впливів середовища, уособлюють постаті гуцулів у прагненні недосяжного ідеалу, позиції максималізму, наявності власного кодексу честі та схильності до шалених учинків – сукупності рис характеру, що окреслюють середньовічний тип лицаря і зближуються з романтичною креацією постатей гуцулів як борців за правду («Сафат Зінич»). Літературний вияв ідеї гуцула-воїна оприявнює постать горянина-жовніра цісарської армії у контексті сучасної авторові дійсності («Сафат Зінич», «Галіянка», «Три як рідні брати», «Штефан Славич»).

Художнє моделювання «світу навиворіт» у гуцульському вимірі репрезентує модус «чудатості» горян – героїв текстів українського письменника, який використовує семантичну варіацію поняття «дивний», присутню також в Абгаровичевій текстовій реалізації модусу «напівдикого», для означення стереотипу «дурного гуцула». Вихід свідомості верховинця поза межі загальноприйнятого, продиктований потребою нестандартного вирішення проблемної ситуації, зближує персонажів прози Юрія Федьковича з постатями казкових героїв у проекції категорій «мудрий / дурний», крізь призму казкової проблематики в іпостасі «чудатості» відкриваючи язичницькі відголосся ініціального міфу («Максим Чудатий», «Дурний гуцуляк»).

У підрозділі 3.2 **«Погляд на гуцулку: гендерні світи «втраченого раю»** досліджено специфіку художнього змалювання образу жінки як фемінного втілення концепції «людини пограниччя» в гуцульському контексті.

Образ горянки в мистецькій інтерпретації Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича уособлює «другу стать» (термін С. Бовуар), окреслюючи доповнення цілісної картини буття у концепції «людини пограниччя», де символічний перший план сформований чоловічими образами горян-воїнів (опришків і їх нащадків, вояків цісарської армії). Польський письменник утврджує переконання про патріархальне осердя «польськості», дотримуючись своєї традиції образотворення континуованого в польській літературі міфу шляхетського роду, позначеного тяжінням до маскулінного. У гуцульському вимірі митець здійснює творчий пошук «втраченого раю» як віддзеркалення першопочатку, що проявляється в алюзіях до праобразу жінки як божества (Маріка як тип жінки-вамп, демонічне втілення біблійного образу Єви з повісті «Ілько Шваб'юк») та поклоніння Великій Праматері, скиненій з п'єдесталу в карпатському універсумі (образи матерів з прозових творів «Ілько Шваб'юк», «При мисливському вогнищі»). Сутність концепції «людини пограниччя» в мистецькому універсумі Каєтана Абгаровича розкривається в ситуації зіткнення гендерних світів, де поряд із виміром імперативного – маскулінного – присутній інший вимір, що репрезентує буття гуцульської жінки з чітким знаком «відмінного».

Образ гуцулки в літературній візії Юрія Федьковича виступає фрагментом єдиного гуцульського патріархально орієнтованого універсуму. Епізодично змальована жіноча постать у творчому моделюванні українського письменника репрезентує язичницький культ земної краси як еманції трансцендентного начала в міфологізованому образі Дзвінки – символічного втілення біблійної

постаті прародительки людства – Єви, що є символом прихованої тілесності й завуальованого еротизму (образ Калини з повісті «Люба-згуба»), а також християнізованого прояву гуцульського консерватизму, репрезентованого в культурі Пречистої як символу мудрості, покори, аскетизму (образ дружини Івана Шовканюка з повісті «Три як рідні брати»).

Проекція «екзистенційного мовчання» (термін Т. Гундорової), що характеризує образи горянок у творчому конструюванні гуцульської дійсності Юрія Федьковича, окреслює своєрідний вияв жіночого самоствердження, проявлений у просвічуванні активного жіночого начала, що розкривається у модусі духовної роздвоєності, втіленні так званої кріатури (жіночі образи з творів «Леліє могила або Довбушів скарб», «Люба-згуба», «Максим Чудатий», «Серце не навчити», «Хто винен?»). Заміна «зовнішньої» жінки – тіні маскулінного – іпостасю кріатури уособлює демонічність жіночої природи, що корелює з химерною навколишньою дійсністю Карпат в образотворенні Каєтана Абгаровича («Ілько Шваб'юк», «При мисливському вогнищі»).

У **Висновках** узагальнено основні положення та результати дисертації.

Топос Гуцульщини у прозовій творчості Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича формулювався у вимірі культурного пограниччя. Поняття культурного порубіжжя в українсько-польському варіанті втілюється у площині феномену «кресів», що визначає позицію полоноцентризму в художньому змалюванні колишніх «кресових» земель Першої Речі Посполитої, до яких залічували і горизонти Східних Карпат, та аксіологічно нейтрального сприйняття пограниччя як терену екзистенції кількох етнічних універсумів. Літературно-культурний образ Гуцульщини «габсбурзького» періоду поєднує в собі «кресовий», польський та власне гуцульський (український) погляди на «спільне місце», відбиваючи пограничну сутність краю Карпатських гір у перспективах певного аксіологічного «центру»: проекцій «кресовості» у випадку польського та пограничності (і «гуцульськості») в ситуації українського культурних вимірів. У такому ракурсі постає Гуцульщина для Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича, що, будучи «приватною вітчизною» названих художників слова, стала відправною точкою для певного вияву міжлітературного спілкування – рецепції творчості українського митця у текстах польського автора.

Художнє втілення топосу Гуцульщини у прозі Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича концентрується у площині літературної іконографії феноменологічного простору єдності людини і природи, що розкривається в аксіологічно насичених краєвидах як палімпсесту, віддзеркаленнях із перспективи гуцульського «центру» внутрішнього – «близького» і зовнішнього – «далекого» світів, грані яких уособлюють локуси села й міста, а також виміру Гуцульщини як мозаїки культур. Гуцульський часопростір має палімпсестову будову, у краєвидах (де)кодуючи ціннісні універсали з чітким знаком *arché* польського та гуцульського етнічних світів, що в художньому моделюванні гуцульської дійсності Каєтана Абгаровича втілюють картини «початку» та «кінця» «польськості» у вимірі «втраченого раю», а в мистецькій інтерпретації Юрія Федьковича стверджують «гуцуль-

ськість» віддзеркаленням істинного першопочатку світотворення. Внутрішній просторовий вимір карпатського краю представлений рустикальною площиною, окресленою модусом «дикості» як уособлення первісного хаосу в творчій візії польського митця і знаком поєднання з трансцендентним як символічної креації благословенного космосу у віталістичній візії Гуцульщини українського письменника. Зовнішній просторовий вимір проявлений у змалюванні локусу міста як прояву загрози смерті для самобутньої гуцульської культури з приходом цивілізаційних змін у пророкуванні Абгара-Солтана та духовного відчуження у сприйнятті українського автора. Гуцульщина виступає «спільнотою спільнот», що оприявнена в Абгаровичевому змалюванні «паралельних» культурних світів, грані перетину яких творять особливий вимір культурного діалогу, та Федьковичевій креації мультикультурного суспільства з тяжінням до уніфікації багатокультурності на користь «гуцульськості».

Антропологічні вектори топосу Гуцульщини у прозі Каєтана Абгаровича та Юрія Федьковича окреслені текстовими реалізаціями концепції «людини пограниччя», втіленими в чоловічих і жіночих образах мешканців краю Карпатських гір. Постать горянина наділяється специфічним внутрішнім світом, насиченим повноколірним спектром антиномій, загострених в умовах порубіжної екзистенції «напівдикої» «дитини гір» як віддзеркалення «світлого» й «темного» міфів опришківства у творчих рефлексіях польського письменника та буття воїна-опришка або його «чудатого» нащадка в мистецькому образотворенні українського письменника. Художні постаті гуцула й гуцулки у текстах літераторів репрезентують гендерне співіснування в просторі культурного пограниччя світів маскулінного як імперативного і фемінного як «іншого» у площині особливого діалогу. Виконуючи роль своєрідного доповнення патріархально орієнтованого гуцульського соціуму, горянка ілюструє неповторний вияв самоствердження, оприявнений у проекції свідомості жінки-вампи, витвореної у текстах польського митця, та модусу «екзистенційного мовчання» героїнь прози українського письменника, що формулюють фемінний варіант духовної роздвоєності «людини пограниччя».

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Микитин І. Образ мультикультурного суспільства у прозовій творчості Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича / Ірина Микитин // Питання літературознавства : наук. зб. / [гол. ред. О. В. Червінська]. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 79. – С. 189–194.
2. Микитин І. Гуцульщина Каєтана Абгаровича і Юрія Федьковича : зустріч з «іншим» / Ірина Микитин // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія : Філологія (Літературознавство) / [ред. кол. : С. І. Хороб (гол. ред. кол.) та ін.]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009–2010. – Вип. 23–24. – С. 278–283.

3. Микитин І. Інтегральність образу Юрія Федьковича у творчості Кастаня Абгаровича / Ірина Микитин // Південний Архів. Філологічні науки : зб. наук. праць / [ред. Мішуков О. В.] – Херсон : Вид-во ХДУ, 2010. – Вип. XLIX. – С. 93–100.
4. Микитин І. Гуцульщина Кастаня Абгаровича і Юрія Федьковича : часопростір у вимірі *archu* / Ірина Микитин // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія : Філологія (Літературознавство) / [ред. кол. : С. І. Хороб (гол. ред. кол.) та ін.]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – Вип. 27–28. – С. 296–301.
5. Микитин І. Опозиція «місто / село» в гуцульському вимірі діалогу культур (на матеріалі прозової творчості Кастаня Абгаровича і Юрія Федьковича) / Ірина Микитин // Актуальні проблеми слов'янської філології : Лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : БДПУ, 2010. – Вип. XXIII, ч. III. – С. 118–125.
6. Микитин І. Модус пограниччя: рефлексії з приводу полівалентності літературознавчих інтерпретацій / Ірина Микитин // Східнослов'янська філологія : зб. наук. праць / [ред. кол.: С. О. Кочетова та ін.] / Горлівський держ. пед. ін-т. інозем. мов ; Донецький нац. ун-т. – Горлівка : Вид-во ГДППМ, 2010. – Вип. 16 : Літературознавство. – С. 133–141.

Додаткові публікації:

7. Микитин І. Творчість Юрія Федьковича в рецепції Кастаня Абгаровича / Ірина Микитин // *Galicyjskie Spotkania 2008 : tom studiow* / [pod red. U. Jakubowskiej] / Fundacja Dziedzictwo im. Chone Shmeruka ; Instytut Badac Literackich. – Zabrze : Wydawnictwo Inforteditions, 2009. – S. 191–202.
8. Микитин І. Я. Кастан Абгарович: погляд на «дитину гір» (гендерний аспект) / І. Я. Микитин // Головні проблеми державно-правового захисту жінок: Гендерні студії : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. студентів та аспірантів, (м. Суми, 15 травня 2009 р.). – Суми, 2009. – С. 230–234.

АНОТАЦІЯ

Микитин І. Я. Топос Гуцульщини у творчості Кастаня Абгаровича і Юрія Федьковича. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, 2012.

Дисертація присвячена компаративному дослідженню топосу Гуцульщини у прозовій творчості Кастаня Абгаровича і Юрія Федьковича, що розглядається в контексті українсько-польського

культурного пограниччя «габсбурзького» періоду. При системному аналізі топічної структури літературного змалювання краю Карпатських гір у текстах польського та українського митців з'ясовано палімпсестову сутність гірського краєвиду, проаналізовано особливості звучання антимії «місто/село» в карпатському вимірі, окреслено образ Гуцульщини як «спільноти спільнот», висвітлено специфіку образотворення людини пограниччя, оприявлену в постатях гуцула й гуцулки, розкрито особливості гендерного співіснування у просторі культурного порубіжжя. Звернено увагу на феноменологічний вимір єдності людини і природи, проявлений у топосі Гуцульщини як літературного втілення інтелектуально забарвленої просторової іконографії.

Ключові слова: топос, Гуцульщина, «креси», культурне пограниччя, «мала вітчизна», часопростір, ідентичність, аксіологія, дискурс, образ.

АННОТАЦІЯ

Микитин И. Я. Топос Гуцульщины в творчестве Каэтана Абгаровича и Юрия Федьковича. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка, Тернополь, 2012.

Диссертация посвящена исследованию топоса Гуцульщины в прозаическом творчестве Каэтана Абгаровича и Юрия Федьковича в контексте украинско-польского культурного пограничья периода правления империи Габсбургов. Произведения вышеуказанных авторов объединяет установка на топос как литературное измерение аксиологически насыщенного моделирования карпатской действительности в феноменологическом единстве человека и ландшафта. Речь идет о тематической (имагологической) категории, сущность которой раскрывается в повторяемых локусах и других тематических элементах. Понятие топоса в работе учитывает риторический момент, связанный с «кресовой» и пограничной визиями Гуцульщины «габсбургских» времен.

В работе проанализирован литературно-культурный контекст творчества Каэтана Абгаровича и Юрия Федьковича на гуцульскую тематику, представленный как феномен культурного пограничья в его гуцульском варианте. Прослежена современная трактовка понятий «кресы» и «пограничье» в польском и украинском литературоведениях. Образ горного края гуцулов и связанных с его восприятием мировоззренческих, социокультурных и литературных предпосылок литературного обращения к гуцульской тематике в текстах польского и украинского писателей рассмотрен в ракурсах «кресовости» и пограничности.

Особое внимание уделено изучению топоса Гуцульщины в произведениях Каэтана Абгаровича и Юрия Федьковича, репрезентированного образами карпатских пейзажей, локусами города и села, «параллельных» культурных миров в гуцульском пространстве. Раскрыта специфика литера-

турного изображения гуцульского хронотопа в текстах польского и украинского авторов как символической проекции палимпсеста – своеобразного наслоения универсалий польского и гуцульского этнических сообществ со знаком *arché*. Проанализированы особенности художественного видения внешнего и внутреннего пространственных измерений, воспроизводимых в локусах города и села – воплощения представлений гуцулов о «своем» и «ином» мирах, последний из которых символизирует опасность. Исследован образ края Карпатских гор как мозаики культур в репрезентации мультикультурного социума Гуцульщины.

В диссертации выявлены антропологические векторы гуцульского топоса в концепции «человека пограничья», раскрываемой в текстах польского и украинского писателей посредством образов гуцула и гуцулки как символических персонификаций горной природы. Выяснена специфика гендерного сосуществования в пространстве культурного пограничья с явным доминированием маскулинного и необычным способом самоутверждения феминного в ситуации своеобразного диалога.

Ключевые слова: топос, Гуцульщина, «кресы», культурное пограничье, «малая родина», хронотоп, идентичность, аксиология, дискурс, образ.

SUMMARY

Mykytyn I. Ya. Topos of Hutsul land in the works of Kaetan Abgarovych and Yuriy Fedkovych. – Manuscript.

Thesis for the Candidate degree in Philology: Speciality 10.01.05 – “Comparative literary criticism”. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, Ternopil, 2012.

The thesis is devoted to the complex comparative research on the topos of Hutsul land in Kaetan Abgarovych and Yuriy Fedkovych’s prose works that is studied in the context of Ukrainian and Polish cultural borderland of the period of the Habsburgs’ Empire. During the system analysis of the topos structure of the literary depiction of the Carpathian Mountains region in the Polish and Ukrainian artists’ texts the palimpsest essence of the mountain landscape is clarified; the peculiarities of the sounding of the antinomy “town/village” in the Carpathian discourse are analyzed; the image of Hutsul land as a community of communities is traced; the peculiarity of creating the image of the borderland person that is represented in the Hutsuls’ personages is highlighted; the special features of gender coexistence in the space of cultural borderland are revealed.

Special attention is paid to the phenomenological dimension of the unity of a human being and nature that is represented in the topos of Hutsul land as a literary personification of intellectually colored space iconography.

Key words: topos, Hutsul land, “kresy”, cultural borderland, “private motherland”, time and space, identity, discourse, image.

Підписано до друку 16.11.2011 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсетний Умов. друк. арк. 0,9.
Умовн. фарб. відб. 0,9. Друк на різнографі.
Наклад 100 прим. Зам. № 64

Редакційно-видавничий відділ
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2.